

Karol Leś

Nadzór archeologiczny w teorii i praktyce (na przykładzie woj. podkarpackiego)***Archaeological watching brief in theory and practice (based on Podkarpackie voivodeship)***

This article has been devoted to archaeological watching briefs conducted in Podkarpackie voivodeship in years 2005–2008. The results were compared with nationwide data on permits issued for archaeological work, which was presented by NID in 2011.

KEY WORDS: archaeological watching brief, archaeological research, Archaeological Cultural Heritage, Department for the Protection and Conservation of Monuments

1. WPROWADZENIE

Artykuł ten powstał na bazie pracy magisterskiej¹, której zasadniczym celem była analiza oraz ocena dokumentacji z nadzorów archeologicznych, przeprowadzonych na terenie województwa podkarpackiego w latach 2005–2008. Informacje zawarte w dokumentacji zostały zebrane i przeanalizowane zgodnie z zaprezentowanym kluczem. Następnie, podjęto próbę wyciągnięcia wniosków, odnoszących się do formy nadzorów archeologicznych oraz ich roli w polityce konserwatorskiej.

Potrzebę oraz zasadność poruszania tej tematyki można uzasadnić informacjami zawartymi w zestawieniach pozwoleń na badania archeologiczne, wydanych w latach 2008–2010, ze strony internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa (<http://www.nid.pl/idm,1230,zestawienia.html>). Mimo, iż nie wszystkie Wojewódzkie Urzędy Konserwatorskie wywiązały się z obowiązku przesłania informacji mających znajdować się w tych zbiorach, stworzone w formie tabelarycznej zestawienia dają wyobrażenie o ilości oraz rodzaju przeprowadzanych badań archeologicznych na terenie całego kraju. Zebrane dane, odnoszące się do większości terenów Polski, umożliwiają ocenę tendencji obserwowanych obecnie w działaniach konserwatorskich. Lata 2009–2010 wychodzą poza nakreślone ramy chronologiczne pracy, jednak dane z tego okresu są na tyle istotne, że również zostaną zaprezentowane. Ich pominięcie wpłynęłoby negatywnie na całościowe ujęcie omawianej problematyki.

Cel pracy ma głównie charakter informacyjny, a zatem, starano się w możliwie jak najpełniejszy oraz obiektywny sposób opisać same nadzory, jak też działania Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Definicji pojęcia „nadzór archeologiczny” próżno szukać w literaturze. Wydawałoby się, że art. 3 pkt 11 u.o.z.o.z.² okre-

ślający badania archeologiczne jako: działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego; powinien swoim zakresem obejmować również nadzór archeologiczny. Jednak, o czym świadczy rozwinięcie trzech podstawowych form badań archeologicznych, nadzory nie mieszczą się w żadnej z nich: „a) badania wykopaliskowe, czyli prace ziemne w obrębie stanowiska archeologicznego, polegające na systematycznym i metodycznym odsłanianiu jego elementów w celu ich udokumentowania; b) badania sondażowe, czyli prace polegające na ograniczonej penetracji w całym układzie warstwowym stanowiska archeologicznego w celu potwierdzenia jego istnienia, określenia charakteru, zasięgu itp., przez dokonywanie małych wykopów-odwiertów, sondowania; c) badania powierzchniowe, czyli prace polegające na penetracji danego terenu w celu odkrycia zabytków archeologicznych występujących na powierzchni ziemi o widocznej formie krajobrazowej” (K. Zeidler, M. Trzciniński 2009, s. 18).

Jedynym dokumentem odnoszącym się wprost do nadzorów archeologicznych jest załącznik do rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9.06.2004 roku, o tytule „Zalecenia dla Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, pracowników d/s ochrony zabytków archeologicznych WUOZ oraz dla kierujących badaniami archeologicznymi w zakresie metod eksploracji stanowisk i sporządzania ich podstawowej dokumentacji”. W rozdziale V tego rozporządzenia – „Rodzaje archeologicznych badań wykopaliskowych”, znajduje się najpełniejsza definicja nadzoru archeologicznego: „W praktyce konserwatorskiej upowszechniło się pojęcie nadzorów archeologicznych. Pojęcie to jest nieprecyzyjne i może być mylące zarówno dla samych archeologów, jak i dla inwestorów, których obliguje się do ich finansowania. Pojęcie nadzorów archeologicznych powinno być stosowane w ostateczności i wyłącznie w odniesieniu do obszaru inwestycji, na których nie zostały dotąd zlokalizowane stanowiska archeologiczne, ale istnieje uzasadnione podejrzenie, że mogą się tam znajdować! Archeolog prowadzący nadzór ma wówczas obowiązek obser-

¹ Praca obroniona 30.06.2011 r. w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, promotorem której był prof. dr hab. Sylwester Czopek.

² Ustawa z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Tabela 1

Udział (%) nadzorów archeologicznych (N) w wydanych pozwoleniach konserwatorskich (P), na terenie Polski w latach 2008–2010

Tabelle 1

Prozentueller Anteil der archäologischen Aufsichten (N) an den konservatorischen Genehmigungen (P) in den Jahren 2008–2010 auf den polnischen Gebieten

Województwo	2008 r.			2009 r.			2010 r.		
	P	N	%	P	N	%	P	N	%
Dolnośląskie	1460	470	32,2	1496	414	27,7	1763	695	39,4
Kujawsko-Pomorskie	313	286	91,4	427	309	72,4	376	204	54,2
Lubelskie	156	105	67,3	97	67	69,1	233	133	57,1
Lubuskie	311	80	25,7	276	195	70,6	243	176	72,4
Łódzkie	368	239	64,9	386	289	74,9	58	45	77,6
Małopolskie	18	1	5,5	23	0	0	3	0	0
Mazowieckie	106	59	55,7	177	124	70,1	354	196	55,4
Opolskie	27	21	77,8	91	61	67	43	37	86
Podkarpackie	93	47	49,5	132	63	47,4	146	57	39
Podlaskie	93	38	40,9	76	45	59,2	84	46	54,8
Pomorskie	74	14	18,9	110	27	24,5	184	57	30,1
Śląskie	308	69	22,4	322	88	27,3	320	8	2,5
Świętokrzyskie	90	52	57,8	145	105	72,4	162	4	2,5
Warmińsko-Mazurskie	182	94	51,6	198	126	63,7	224	129	57,6
Wielkopolskie	895	16	1,8	1129	44	3,9	1543	41	2,7
Zachodniopomorskie	261	2	0,8	231	1	0,4	224	14	6,2
Razem	4867	1597	32,9	5316	2007	37,7	6134	2460	40,1

Wg danych NID.

Tabela 2

Udział (%) nadzorów archeologicznych (N) w wydanych pozwoleniach konserwatorskich (P), na terenie woj. podkarpackiego w latach 2008–2010

Tabelle 2

Prozentueller Anteil der archäologischen Aufsichten (N) an den konservatorischen Genehmigungen (P) in den Jahren 2008–2010 auf dem Gebiet der Wojewodschaft Karpatenvorland

Województwo podkarpackie	2008 r.			2009 r.			2010 r.		
	P	N	%	P	N	%	P	N	%
Przemyśl	38	21	55,2	72	32	44,4	80	30	37,5
Rzeszów	32	14	43,7	44	22	50	50	18	36
Krosno	23	11	47,8	14	9	64,3	16	9	56,2
Tarnobrzeg				0	0	0	0	0	0
Razem	93	46	49,5	132	63	47,4	146	57	39

Wg danych NID.

wacji prac ziemnych i wstrzymania ich w przypadku natrafienia na stanowisko archeologiczne. Powiadomiony o odkryciu zbytków archeologicznych Wojewódzki Konserwator Zabytków podejmuje wówczas stosowną decyzję, którą może być np. przeprowadzenie wykopalisk interwencyjnych wyłącznie w obrębie terenu, który ulegnie zniszczeniu. Nie należy natomiast stosować pojęcia (i w konsekwencji zlecać) nadzoru archeologicznego jako wymogu konserwatorskiego w odniesieniu do terenów, na których znajdują się znane stanowiska archeologiczne. Dotyczy to także obszarów staromiejskich miast o znanej metryce historycznej, w których można mieć

pewność, że występują nawarstwienia archeologiczne. W takich przypadkach wojewódzki konserwator zabytków powinien uzależnić wydanie zezwolenia na inwestycje od przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych”.

Mimo, iż zacytowany powyżej fragment pochodzi z rozdziału „Rodzaje archeologicznych badań wykopaliskowych”, nadzór nie został przydzielony do żadnej z grup badań archeologicznych, a zalecenia w stosunku do niego zostały podane jako adnotacja do tego rozdziału. Powyższy opis nie rozwiewa wszelkich wątpliwości dotyczących miejsca i roli nadzorów w polityce konserwatorskiej, określa jednak w jasny sposób jak

Karta nadzoru archeologicznego – próba standaryzacji

Formblatt der archäologischen Aufsicht – ein Standardisierungsversuch

1. Lp.	2. Miejscowość			2.1. Nr stan. w miejscowości	
3. Powiat	4. Nazwa inwestycji objętej nadzorem arch.				
5. Wykonawca					
6. Zleceniodawca			7. Termin		
8. Mapa	9. Ryciny		10. Fotografie		
8.1. Skala	9.1. Zabytki nieruchome	9.2. Zabytki ruchome	10.1. Zabytki nieruchome	10.2. Zabytki ruchome	
X	9.1.1. Skala	9.2.1. Skala	10.1.1. Skala	10.2.1. Skala	
	9.1.2. Kierunek	X	10.1.2. Kierunek	X	
11. Opis zabytków		11.1. Położenie	11.2. Datowanie	11.2.1. Przypis	
12. Uwagi					

tego typu działania powinny być przeprowadzone. Najważniejsze zalecenie odnoszące się do nadzorów zostało dodatkowo zaakcentowane pogrubioną czcionką. W tym miejscu autor zakazuje adresatowi (pracownikom ds. ochrony zabytków) zlecenia nadzorów na terenach znanych stanowisk archeologicznych oraz na obszarach staromiejskich o znanej metryce historycznej. Określa w ten sposób zakres „możliwości” oraz charakter nadzorów jako działania kontrolujące obszary zagrożone o potencjalnej wartości dla archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że służby konserwatorskie wydając pozwolenie na nadzór, tym samym uznają go za formę badań archeologicznych, pogłębiając w ten sposób niejasność w tej kwestii.

Szkoda, że w „Standardach metodycznych i dokumentacyjnych badań archeologicznych i opracowań ich wyników” będących wytycznymi Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9.06.2009 roku pełniących rolę uzupełnienia dla „Zaleceń dla Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, pracowników d/s ochrony zabytków archeologicznych WUOZ oraz dla kierujących badaniami archeologicznymi w zakresie metod eksploracji stanowisk i sporządzania ich podstawowej dokumentacji” z dnia 9.06.2004 roku, zabrakło określenia standardów dokumentacji nadzorów archeologicznych. „Zawieszenie w próżni” nadzorów, nie zaliczając ich w jasny sposób do badań archeologicznych, powoduje zamieszanie oraz pewną dowolność w przyjmowaniu standardów dokumentacyjnych.

Podstawowe informacje o nadzorach archeologicznych przeprowadzonych w latach 2005–2008 na terenie województwa podkarpackiego, zestawiono w formie tabelarycznej (tabela 3). Każda tabela zawiera 12 punktów oraz 15 podpunktów, które prezentują sposób dokumentowania nadzorów archeologicznych. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że nie było to zadanie łatwe ze względu na dużą różnorodność dostępnego materiału. Podane w tabeli informacje są możliwie najpełniejszymi jakie można było uzyskać na podstawie dostępnych danych. Puste rubryki lub informacje niepełne odzwierciedlają braki w dokumentacji. Ze względu na oczywiste ograniczenia objętościowe narzucone przez wydawcę, zaprezentowana zostanie jedna pusta tabela, będąca przykładem ukazującym metodę archiwizowania informacji w zamian za kilkudziesięciostronicowe zestawienie analizowanych nadzorów.

1. Lp. – liczba porządkowa, numer nadzoru w tabeli
2. Miejscowość – lokalizacja przeprowadzonych badań
 - 2.1. Numer stanowiska w miejscowości – podawany jeśli nadzór był przeprowadzony na obszarze stanowiska archeologicznego lub w jego bliskim sąsiedztwie
3. Powiat – lokalizacja przeprowadzonych badań
4. Nazwa inwestycji objętej nadzorem archeologicznym – nazwa inwestycji objętej nadzorem archeologicznym
5. Wykonawca – badacz prowadzący nadzór
6. Zleceniodawca – inwestor pokrywający koszt badań
7. Termin – czas trwania przeprowadzonych badań
8. Mapa – czy załączono mapę z zaznaczoną inwestycją objętą nadzorem oraz granicami stanowiska (jeśli się ono znajduje w danym terenie)?
 - 8.1. Skala – skala użytej mapy
9. Ryciny – ilość zaprezentowanych rycin
 - 9.1. Zabytki nieruchome – ilość rycin prezentujących zabytki nieruchome
 - 9.1.1. Skala – czy na rycinie zaznaczono użytą skalę?
 - 9.1.2. Kierunek – czy na rycinie zaznaczono kierunki geograficzne?
 - 9.2. Zabytki ruchome – ilość rycin prezentujących zabytki ruchome
 - 9.2.1. Skala – czy na rycinie zaznaczono użytą skalę?
10. Fotografie – ilość zaprezentowanych fotografii
 - 10.1. Zabytki nieruchome – ilość fotografii prezentujących zabytki nieruchome
 - 10.1.1. Skala – czy na fotografii jest skala (miarka)?
 - 10.1.2. Kierunek – czy na fotografii zamieszczono odnośnik względem kierunków geograficznych?
 - 10.2.1. Skala – czy na fotografii jest skala (miarka)?
 - 10.2. Zabytki ruchome – ilość fotografii prezentujących zabytki ruchome
11. Opis zabytków – czy zamieszczono opis zabytków?
 - 11.1. Położenie – czy opis uwzględnia usytuowanie zabytków?
 - 11.2. Datowanie – czy opis uwzględnia chronologię zabytków?
 - 11.2.1. Przypis – czy podana chronologia została poparta stosowną literaturą?
12. Uwagi – informacje dodatkowe, nie mieszczące się w kryteriach punktów wcześniejszych

2. SYSTEM OCENY

Zaprezentowany poniżej sposób oceny dokumentacji z nadzorów archeologicznych, pełni, przede wszystkim, rolę informacyjną. Celem stworzonego systemu, jest pogrupowanie dokumentacji omawianych nadzorów ze względu na przyjęte standardy prowadzącego. Oceny zostały sklasyfikowane w szerokiej skali punktowej od maksymalnej liczby punktów, tj. 11,5; do ujemnej minimalnej –11. Punkty zostały przyznane zgodnie z zaprezentowanym systemem, który został stworzony celem uchwycenia tego obszernego i niejednorodnego materiału, w sposób jak najbardziej spójny. Uzyskane dzięki klasyfikacji informacje, posłużą w dalszej analizie do wyciągnięcia wniosków na temat rozwoju nadzorów, na przestrzeni omawianego okresu.

1. Mapa

1 pkt– mapa z zaznaczonym terenem objętym nadzorem

–2 pkt– brak mapy

1.1. Skala

1 pkt– mapa z podaną skalą

–1 pkt– brak podanej skali

2. Ryciny

2.1. Skala

1 pkt– ryciny posiadają skalę

–1 pkt– brak podanej skali

2.2. Kierunek

1 pkt– zaznaczono kierunek

–1 pkt– brak zaznaczonego kierunku

3. Fotografie

3.1. Skala

1 pkt– fotografie posiadają skalę

–1 pkt– brak podanej skali

3.2. Kierunek

1 pkt– zaznaczono kierunek

–1 pkt– brak zaznaczonego kierunku

4. Opis zabytków

1 pkt– zawarty –1 pkt – brak

5. Położenie

1 pkt– zawarte –1 pkt – brak

6. Datowanie

1 pkt– zawarte

6.1. Przypis

0,5 pkt– zawarty

7. Ogólne (punkty dodatkowe za całościową ocenę dokumentacji nadzoru)

2 pkt 1 pkt 0 pkt –1 pkt –2 pkt

Należy przyznać *nolens volens*, że zaprezentowany powyżej system oceny dokumentacji nadzorów archeologicznych nie jest w pełni sprawiedliwy. Nie uwzględnia on kilku istotnych aspektów, o czym autor tego opracowania z góry uprzedza i z czego zdaje sobie sprawę. Te dające dostrzec się przy analizie zaprezentowanego systemu oceny braki, spowodowane są wieloma czynnikami. Trzy podstawowe zostaną tu pokrótce zaprezentowane.

Po pierwsze, należy określić wyraźnie cel owego systemu oceny. Jest nim krytyka lub wyróżnienie odstępstw od normy w dokumentacji nadzorów archeologicznych zaprezentowanych w części katalogowej pracy. Jako przykład można podać, nie uwzględnienie w klasyfikacji punktowej aspektów ilościowych, takich jak liczba rycin czy fotografii, gdyż w ten sposób ocena dokumentacji nadzorów pozyskujących zabytki archeologiczne, mogła by być sztucznie podwyższana. W tej ocenie, w większym stopniu skupiono uwagę na metodyce prowadzonych działań, a w mniejszym, na ich efektach.

Drugim fundamentalnym problemem napotkanym podczas tworzenia zaprezentowanej skali punktowej był swoisty indywidualizm każdego wykonanego nadzoru, oraz różnorodność w sposobie ich dokumentowania. Wynika to z braku jasno określonej formy dokumentacji nadzoru archeologicznego oraz (jak to często się zdarza) różnorodności problemów badawczych. Można powiedzieć, że w przypadku nadzorów, każdy badacz prowadzi oraz dokumentuje swoją pracę według własnego uznania. Trzeba zaznaczyć, że kryteria punktacji nie są wygórowane i biorą pod uwagę jedynie podstawowe aspekty. Jest to spowodowane chęcią zebrania tak różnorodnego i liczniego materiału we wspólne ramy.

Po trzecie, ocenie tej towarzyszy subiektywizm jego autora, indywidualne spojrzenie na omawiany problem. Pozostaje jednak nadzieja, że przynajmniej w zarysie udało się uwidocznić istniejący problem.

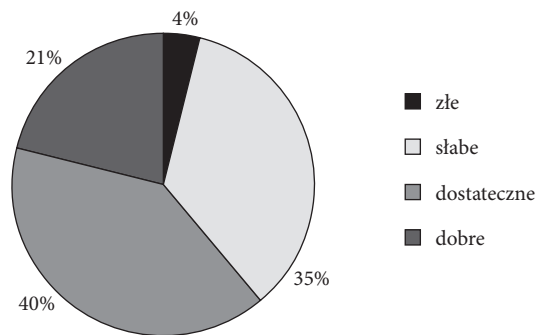
3. PREZENTACJA I ANALIZA WYNIKÓW

Na terenie woj. podkarpackiego w latach 2005–2008, zostało przeprowadzonych siedemdziesiąt siedem nadzorów archeologicznych. Z roku na rok ich liczba stale rosła (ryc. 2 i 3). Na przestrzeni omawianych czterech lat, odnotowano przyrost o 236 %. Łączna suma nadzorów przeprowadzonych w poszczególnych delegaturach jest stosunkowo równa (nie uwzględniając delegatury tarnobrzeskiej), co pokazuje ryc. 4.

Zgodnie z powyżej przedstawionym systemem, dokonano oceny punktowej każdej dokumentacji nadzorów archeologicznych, a następnie podzielono je na cztery grupy (ryc. 1). Do pierwszej z nich, zaliczono trzy opracowania o ocenie złej, mieszczącej się w przedziale od –11 do –6 punktów. Grupa

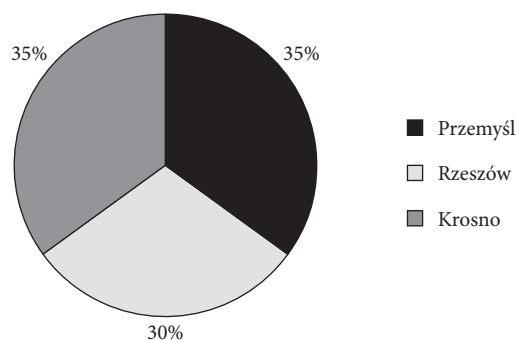
druga; od –5 do 2, zawiera nadzory o dokumentacji słabej. Na taką ocenę zasłużyło dwadzieścia siedem opracowań. W kolejnej grupie, uwzględniono trzydzieści jeden nadzorów określonych jako dostateczne, mieszczące się w przedziale od 3 do 8 punktów. Ostatnia grupa, o ocenach dobrych, oscylujących w granicach pomiędzy 9 a 11,5, zawiera szesnaście takich przypadków. Ogólna średnia dla nadzoru wyniosła 3,66. Najwyższa średnia z delegatur przypadła oddziałowi w Przemysłu (4,85), drugi wynik uzyskał Rzeszów (3,13), natomiast najslabiej wypadło Krosno (3).

Wykres z ryc. 5, ukazuje średnią arytmetyczną ocen dokumentacji nadzorów w poszczególnych latach. Co widać na

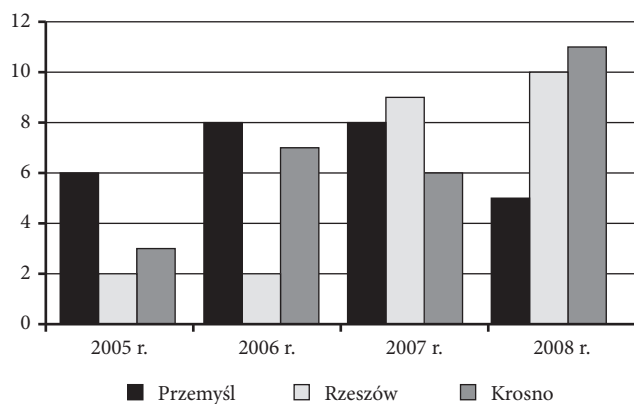
Ryc. 1. Podział procentowy na grupy punktowe ogółu nadzorów archeologicznych

Abb. 1. Gliederung (%) aller archäologischen Aufsichtsarbeiten in Punktgruppen

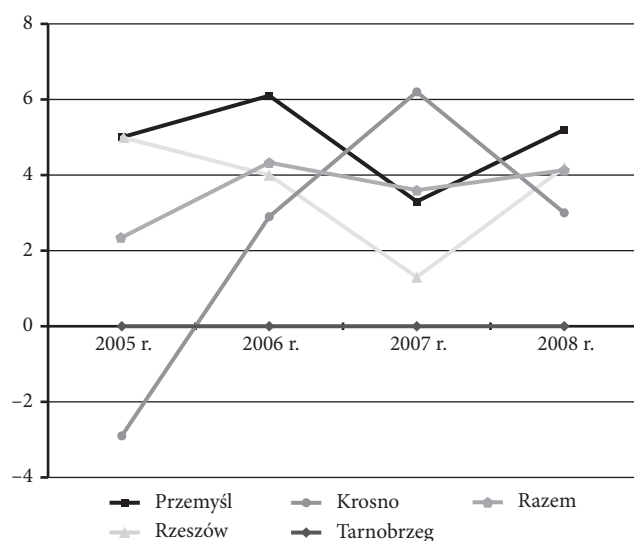
Ryc. 4. Podział procentowy dokonanego ogółu nadzorów archeologicznych

Abb. 4. Gliederung (%) aller archäologischen Aufsichtsarbeiten

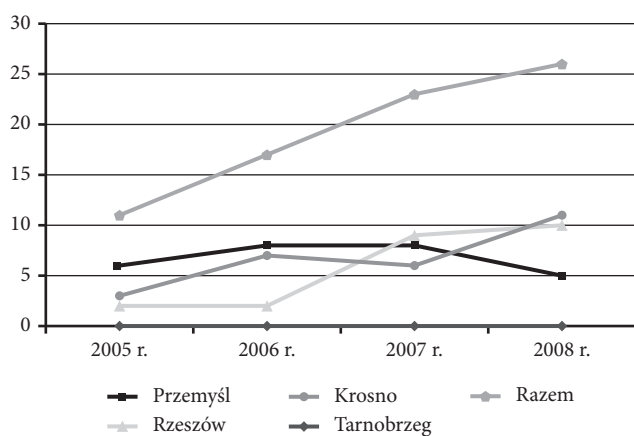
Ryc. 2. Liczba nadzorów archeologicznych w latach 2005–2008 (wykres słupkowy)

Abb. 2. Gesamtzahl archäologischer Aufsichtsarbeiten in den Jahren 2005–2008 (Säulendiagramm)

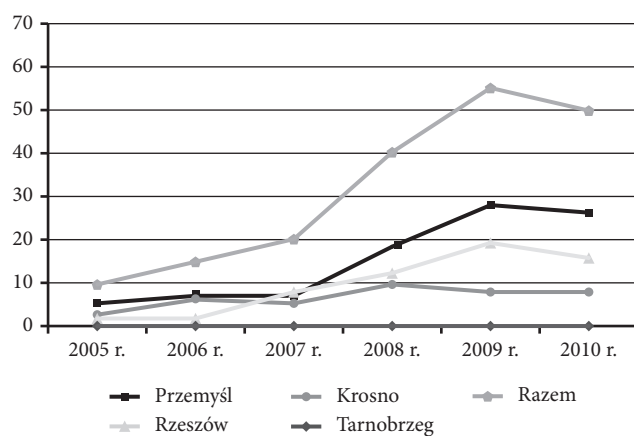
Ryc. 5. Średnia liczba uzyskanych punktów

Abb. 5. Mittelwert erreichter Punkte

Ryc. 3. Liczba nadzorów archeologicznych w latach 2005–2008 (wykres liniowy)

Abb. 3. Gesamtzahl archäologischer Aufsichtsarbeiten in den Jahren 2005–2008 (Liniendiagramm)

Ryc. 6. Liczba nadzorów archeologicznych w latach 2005–2010 (wykres liniowy)

Abb. 6. Gesamtzahl archäologischer Aufsichtsarbeiten in den Jahren 2005–2010 (Liniendiagramm)

wykresie, standardy dokumentacyjne stosowane przy nadzorach archeologicznych w latach 2005–2008 na terenie całego woj. podkarpackiego, były mocno zbliżone.

Pomijając wyniki z 2005 roku, lata od 2006 do 2008, charakteryzują się średnimi ocenami oscylującymi blisko czterech punktów. Taki wynik, należy sklasyfikować w najniższej partii grupy trzeciej, określanej oceną dostateczną. Wyniki pierwszego z branych pod uwagę roczników, są poniekąd wypaczone małą liczbą nadzorów wynikającą z fazy upowszechniania się tego typu nowej formy w spektrum działań konserwatorskich, ale i one nie odbiegają zasadniczo od normy. Można zatem przyjąć, że dokumentacja nadzorów archeologicznych na omawianym terytorium, przez cztery lata nie zanotowała wyraźnej poprawy. Jest to fakt niezadowolający, biorąc pod uwagę rozwój tej formy działań archeologicznych, który jak widać ograniczył się jedynie do wzrostu liczby przeprowadzonych nadzorów. Zdobyte z czasem doświadczenie, zarówno zezwalającej na wykonanie nadzoru służby konserwatorskiej, jak i przeprowadzających to zadanie archeologów, nie przyniosło postępu w standardach dokumentacyjnych. Brakiem poprawy w tym względzie należy obarczyć organ wydający pozwolenie, akceptujący tę sytuację. Co więcej, nadzory o dokumentacji najpełniejszej, nie są dorobkiem owocnej współpracy pomiędzy wykonawcą a konserwatorem. Do takich wniosków można dojść analizując kolejne nadzory dokonane przez tego samego badacza. Zauważyć można, że nadzory przeprowadzone przez tego samego autora, posiadają każdorazowo podobną liczbę punktów, jedynie z niewielkimi wahaniami odnoszonymi się do rodzaju planowanej inwestycji. Jakość dokumentacji nie zmienia się zarówno wśród prowadzących badania o ocenach niskich, jak i tych wyższych. Badacze przeprowadzający nadzór tylko raz, w branych pod uwagę przedziale czasowym i terytorialnym, uzyskiwali oceny swojej dokumentacji przynależne do wszystkich możliwych przedziałów punktowych. Może to świadczyć, że debiutujący w roli nadzorującego, archiwizowali swoje obserwacje wedle własnego mniemania, ewentualnie, zgodnie z poczynionymi prywatnymi sugestiami bardziej doświadczonych w tym względzie archeologów, nie zaś za wyraźnymi wytycznymi konserwatora. Przyczyn takiego stanu rzeczy na pewno jest wiele i są one niewątpliwie zależne od różnych czynników, warto jednak zastanowić się dlaczego służby konserwatorskie zezwalają na kolejne nadzory, badaczom przyjmującym bardzo niskie standardy dokumentacyjne? Oraz, dlaczego akceptują ich dokonania, nie wywierając nacisku na poprawę tej sytuacji? Prób odpowiedzi na te pytania można by podać wiele, jednak żadne w pełni nie będzie usprawiedliwiający, ponieważ do jednych z najważniejszych zadań służb konserwatorskich, należy dbanie o rzetelną ochronę dziedzictwa archeologicznego, w tym również konserwację poprzez wartościową dokumentację.

Za nadzory o dobrej dokumentacji (bez większych braków), uznano te, które otrzymały ocenę 9 punktów i więcej. Szczególnie pozytywne wrażenie na autorze, zrobił nadzór nr 42. Odznacza się on bardzo rzetelną dokumentacją. Nadzór ten obejmował prace ziemne związane z budową domu jednoroz-

dzinnego w obrębie stanowiska archeologicznego. W trakcie prowadzonych prac wykonano kilka czynności, które były ewentualnie wśród innych nadzorów. Po pierwsze, wykop sięgał swoją głębokością calca i obejmował cały obszar przeznaczony pod budowę domu, a nie jedynie wkopów fundamentowych. Wszystkie fotografowane powierzchnie zostały doczyszczane. Na zdjęciach umieszczano tablicę informacyjną. Te trzy, wydawałoby się standardowe czynności dla prac archeologicznych, były wyjątkiem wśród analizowanych nadzorów. Prowadzenie nadzoru archeologicznego na terenie stanowiska, a nie badań ratunkowych, jest niewłaściwe, co w tej pracy już sugerowano. Jest to jednak błąd zlecającego takie prace, a nie osoby je wykonującej. Prowadzący nadzór nr 42 nie miał wcześniejszego doświadczenia w prowadzeniu tego typu prac, w związku z czym prowadził nadzór zgodnie ze standardami właściwymi dla badań archeologicznych. Wyróżnił się w ten sposób na tle innych archeologów, znających lepiej niewygodne wymagania konserwatorskie. A może, przyczyną dość nonszalanciego podejścia do nadzorów archeologicznych, jest również sama nazwa tych badań? Zgodnie z encyklopedyczną definicją PWN z 2004 roku, słowo nadzór w języku prawnym, oznacza: „kontrola i korygowanie działalności organów lub podmiotów podlegających, np. uchylanie lub zmiana decyzji, zawieszanie aktu organu nadzorowanego, rozwiązanie tego organu” (A. Krupa 2004, s. 549). Zatem, aby pojęcie nadzoru archeologicznego było trafne i precyzyjne, istotne jest, żeby podjęte działania obejmowały zarówno kontrolę, jak i owocną współpracę z podmiotem zlecającym. Niestety, często zapoznając się z dokumentacją nadzorów, można mieć wrażenie, że nadzór ograniczył się jedynie do obecności archeologa. Na takie wnioski, składają się fotografie o nieodczyszczonych, chociaż fragmentarycznie, profilach, wkopy obejmujące jedynie plan inwestycji (nie sięgające calca oraz całego zagospodarowanego obszaru), nieukazujące w klarowny sposób, np. stratygrafii. To nadzorujący, współdziałając z inwestorem, powinien doprowadzić do sytuacji najdogodniejszej dla obserwacji i kontroli. Nie należy przeceniać własnego doświadczenia i rezygnować z podjęcia dodatkowego wysiłku, umożliwiającego w sposób pełniejszy metodyczną kontrolę.

Zachowanie podstawowych standardów metodycznych, w tym wykonywanie rzetelnej dokumentacji, powoduje inne pozytywne, mniej oczywiste, konsekwencje. Dbłość o szczegóły, staranność, zaangażowanie badacza, ukazuje autentyczną chęć ochrony zabytków archeologicznych. Taka postawa, w oczach właściciela, zazwyczaj finansującego badania, ułatwia zrozumienie celowości takich działań oraz ich konieczność. Tylko w taki sposób, można zarazić ideą ochrony dziedzictwa archeologicznego ogół społeczeństwa oraz propagować sens ochrony zabytków. Nie należy się zgadzać z twierdzeniem, że ustępstwa i szukanie kompromisu, ocieplają wizerunek archeologii. Ugięcie się pod presją zlecającego, odnoszącą się zazwyczaj do kwestii czasu trwania działań archeologicznych, a co za tym idzie obniżeniem standardów metodycznych, to działanie na krótką metę i sprzeczne z prawem.

4. MODELOWY NADZÓR ARCHEOLOGICZNY

Wykonanie wzorcowego nadzoru archeologicznego w teorii wydaje się zupełnie proste. Najlepszym i jedynym sposobem na wykonanie tej czynności, w sposób nie budzący jakichkolwiek zastrzeżeń, jest działanie od początku do końca zgodnie z „Zaleceniami...” Generalnego Konserwatora Zabytków z 2004 roku. W ramach przypomnienia już cytowanego fragmentu wspomnianego rozporządzenia, w podrozdziale 1.2. tej pracy, nadzór archeologiczny powinien być przeprowadzany na terenach gdzie planowana inwestycja może zagrozić części dziedzictwa archeologicznego. Domniemanie o istnieniu potencjalnych zabytków archeologicznych powinno wynikać z atrakcyjności danego miejsca pod względem osadnictwa lub innych sfer ludzkiej działalności. Innym czynnikiem może być położenie danego terenu w kontekście znanego stanowiska archeologicznego lub obszaru o znanej metryce historycznej. W tym też dokumencie, wyraźnie zaznaczono, że nadzór nie może być zlecany na terenie zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych oraz obszarów na których występowanie zabytków określone jest jako niemalże pewne. Uwagi te odnoszą się do samego zlecenia nadzorów archeologicznych, brak natomiast, wskazówek co do ich przeprowadzania. Metody prowadzenia oraz dokumentacji badań archeologicznych są ściśle określone i powszechnie znane. Problem jednak tkwi w tym, że nadzory nie mieszczą się w znanej definicji badań archeologicznych. Ta niejasność, prowadzi do pewnej samowoli i dużej dowolności wśród prowadzących takie prace. Brak poprawy tej sytuacji w rozpatrywanym okresie może sugerować, że problem ten w służbach konserwatorskich jest niezauważany lub ignorowany.

Warto więc zastanowić się, jak w teorii powinna wyglądać wzorcowo wykonana dokumentacja nadzoru archeologicznego. Do stworzenia takiego modelu (na co jego autor nie bierze wyłączności), użyteczny okazał się po raz kolejny, system oceniania dokumentacji, prezentowany wcześniej. Znalazły się w nim informacje podstawowe, a zarazem niezbędne dla każdej wartościowej dokumentacji nadzoru archeologicznego. Tym sposobem, każde punktowane wcześniej kryterium otrzymało przypisany wzorzec.

1. Mapa – powinna posiadać wyraźnie zaznaczony obszar inwestycji objęty nadzorem. Dodatkowo, jeśli nadzór odbywał się obok stanowiska archeologicznego lub w jego obrębie, niezbędne jest również zaznaczenie granic stanowiska.
 - 1.1. Skala – użyta mapa powinna posiadać informacje w jakiej jest skali, sugerowana jest skala 1:1000.
2. Ryciny – powinny archiwizować źródła nieruchome lub ich brak. Jeżeli natrafiono na zabytki ruchome o elementach charakterystycznych, również powinny zostać narysowane.
 - 2.1. Skala – ryciny źródeł ruchomych, jak i nieruchomych powinny posiadać zaznaczoną skalę.
 - 2.2. Kierunek – ryciny źródeł nieruchomych lub stratygrafii powinny posiadać zaznaczone umiejscowienie względem kierunków geograficznych.

3. Fotografie – podobnie jak ryciny powinny w możliwe najdokładniejszy sposób przedstawiać zaobserwowaną sytuację oraz ewentualne zabytki.
 - 3.1. Skala – fotografie zabytków ruchomych jak i nieruchomych powinny posiadać skalę.
 - 3.2. Kierunek – fotografie zabytków nieruchomych lub stratygrafii, powinny posiadać zaznaczone usytuowanie względem kierunków geograficznych.
4. Opis zabytków – zaobserwowana sytuacja oraz odkryte zabytki powinny zostać dokładnie opisane.
5. Położenie – opisywane obserwacje powinny posiadać określone usytuowanie.
6. Datowanie – opisywane zabytki powinny być określone chronologicznie.
 - 6.1. Przypis – określenia chronologiczne powinny się odwoływać do stosownej literatury.
7. Ogólne – oprócz informacji wymienionych wcześniej, każda dokumentacja nadzoru powinna posiadać szereg podstawowych danych, takich jak: termin trwania nadzoru, dane dotyczące zlecającego nadzór, miejsce dokonanego nadzoru i itp., w zależności od sytuacji.

Warto przypomnieć, by używane mapy, ryciny i fotografie były czytelne (o odpowiedniej jakości, perspektywie, a fotografowane zabytki odpowiednio przygotowane). „Warsztat” jakim posługuje się archeolog jest ogólnie znany, a cechy takie jak staranności i dokładność można uznać za wpisane w kanon cnót archeologa. Niestety, w analizowanej dokumentacji nadzorów archeologicznych, jako normę można przyjąć, nic niewnoszące fotografie, tzw. „krajobrazowe”, ukazujące w głównej mierze pracujących lub odpoczywających robotników oraz porozrzucany sprzęt jakim dysponują. Fotografowanych powierzchni zazwyczaj nie odczyszczano, co znacznie lub całkowicie ogranicza obserwacje. Ponadto, warto by się zastanowić, czy umieszczanie tablicy informacyjnej na fotografiach nie powinno być koniecznością, szczególnie w przypadkach gdy liczba fotografii sięga kilkudziesięciu lub więcej. Z innych zaobserwowanych kwestii, poprawić należy sposób wykorzystywania map. Nie należały do wyjątków sytuacje w których używano mapy o nieokreślonej skali. Jeśli już skala była zaznaczona, należy stwierdzić, że odwzorowanie map użytych w nadzorach jest bardzo rozbieżne. Większość użytych map miała skalę 1:500, ale zdarzały się również 1:1000, 1:10 000, a nawet 1:25 000. Zaznaczanie granic inwestycji oraz stanowiska również nie należało do reguły. Po raz kolejny należy zasygnalizować, że za nonszalancję i brak zaangażowania przy dokumentowaniu wyników nadzorów, nie wyciągano konsekwencji.

Oczywiście, nie można uogólniać. Występują też liczne przykłady pozytywne. Jednak, zgodnie z myślą kardynała Stefana Wyszyńskiego (szalenie trafną również dla archeologów) – „Pracuj rzetelnie, bo z owoców twej pracy korzystają inni, jak ty korzystasz z pracy innych”, zawsze warto dążyć by jak najlepiej wykonać powierzone zadanie.

5. WYBRANE PROBLEMY ZWIĄZANE Z NADZORAMI ARCHEOLOGICZNYMI

Oprócz sugestii czysto technicznych, związanych z dokumentowaniem wyników nadzorów, zapoznając się z materiałem analizowanym w tej pracy, nasuwa się szereg pytań bardziej ogólnych. Są to kwestie dotyczące zarówno działalności archeologa, jak i roli nadzorów w prowadzonej polityce konserwatorskiej. Zagadnienia dotyczące obu tych kwestii będą rozważane osobno, w dwóch wyszczególnionych podrozdziałach.

ASPEKTY METODYCZNE

Jedną z zaobserwowanych nieścisłości są rozbieżności między informacjami zawartymi w Materiałach i Sprawozdaniach Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego: Badania archeologiczne prowadzone na terenie województwa podkarpackiego w latach 2005–2008 (K. Badzińska, M. Schild 2006, 2007; Ł. Dzik, M. Schild 2009), a tabelami opisującymi nadzory archeologiczne zamieszczonymi w tej pracy. Zweryfikowana zostanie rozbieżność pomiędzy informacjami zawartymi w MSROA, a dokumentacją nadzorów archeologicznych udostępnionych autorowi tej pracy przez Urząd Ochrony i Konserwacji Zabytków. Podstawową różnicą jest inna liczba przeprowadzonych nadzorów archeologicznych w każdym z omawianych roczników. W zestawieniach za lata 2005–2008, opublikowanych w MSROA, odnotowano 81 nadzorów archeologicznych z czego na 59 z nich pozwolenia wydano w Przemyślu, 16 w Rzeszowie i 6 w Krośnie. Czyli więcej niż liczba ocenianych w tej pracy dokumentacji. Na tą sytuację złożyły się dwa czynniki, pierwszym jest określanie nadzorów, podczas których odkryto zabytki archeologiczne, jako badań ratowniczych. A zatem, część analizowanych w tej pracy nadzorów, przeprowadzanych przede wszystkim na terenie podległym Delegaturze Krośnieńskiej, została przyporządkowana do grupy badań ratowniczych. Jako drugą przyczynę omawianych rozbieżności należy uznać nieudostępnienie autorowi tej pracy, najprawdopodobniej wszystkich opracowań przeprowadzonych nadzorów. Chodzi w tym przypadku, głównie o nadzory przeprowadzone w Przemyślu, gdzie autorowi udostępniono do wglądu dokumentację tylko 27 nadzorów.

Po raz kolejny należy podkreślić, że zlecenie oraz przeprowadzanie nadzorów na terenach wcześniej znanego stanowiska archeologicznego lub innym obszarze na którym istnieje pewność, że znajdują się tam nawarstwienia archeologiczne (np. centra historycznych miast), jest, zgodnie z cytowanymi we wcześniejszych rozdziałach tej pracy „Zaleceniami...”, niewłaściwe. W 25 przypadkach, z wszystkich 77 branych pod uwagę odnotowano, że przeprowadzone zostały na terenach stanowisk archeologicznych, a duża część pozostałych, w centrach historycznych miast. Jedynym wytłumaczeniem takiego działania, może być sytuacja w której, konserwator zabytków dobrze rozeznany pod względem występowania relikwów archeologicznych na podlegającym mu terenie, stosuje nadzory w przypadkach gdy istnieją poszlaki, sugerujące, że na terenie lokalizowanego stanowiska, może nie być zabytków archeologicznych. Krótko mówiąc, istnieją uzasadnione wątpliwości co do trafności wcześniejszej lokalizacji stanowiska archeologicznego.

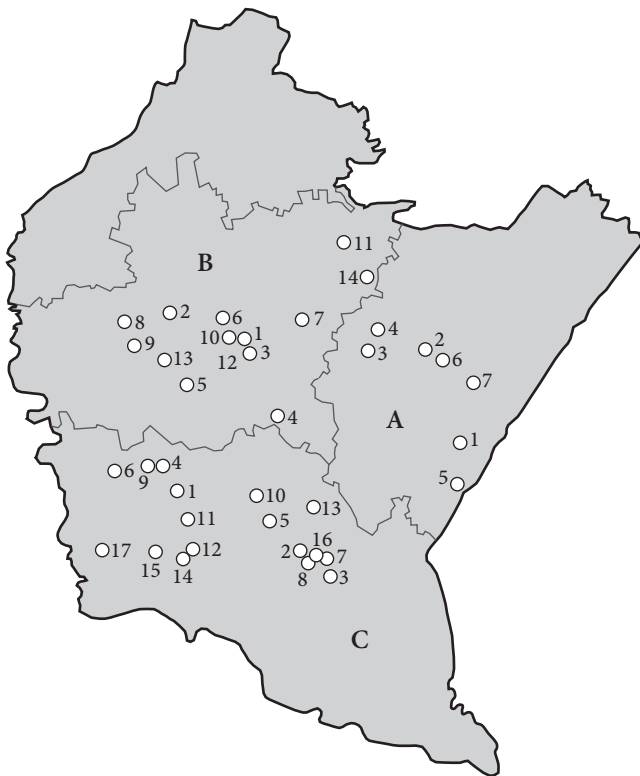
ROLA NADZORÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Wcześniejsze uwagi wskazują, że nadzory archeologiczne wykonywane są dosyć często. Niezbyt klarowna idea nadzorów, każe zastanowić się nad miejscem tego typu działań w polityce konserwatorskiej. Na terenie województwa podkarpackiego w latach 2005–2010, liczba nadzorów rosła. Jednak, uwagę zwraca rozkład ilości nadzorów archeologicznych w poszczególnych delegaturach WUOZ (ryc. 4). Przede wszystkim, zastanawia brak nadzorów w obrębie delegatury tarnobrzeskiej. Wyjaśnieniem dla tej sytuacji mógłby być brak osadnictwa na tych terenach w pradziejach i średniowieczu, wiemy jednak, że dolinny obszar Wisły i Sanu, podlegający tarnobrzeskiej delegaturze, nie odbiega pod względem atrakcyjności osadniczej od reszty województwa (S. Czopek 1999, s. 14–16). Pozostają jeszcze dwie możliwości. Albo delegatura tarnobrzeska prowadzi niespójną politykę konserwatorską względem WUOZ, albo oddział ten podejmuje środki nieskuteczne względem ochrony zabytków archeologicznych. Przeanalizowanie działalności delegatury tarnobrzeskiej na rzecz ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego jest mocno utrudnione, m.in. ze względu na brak publikacji, jak również zestawień dostępnych na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Nieco uogólniając, można stwierdzić, że przeprowadzone nadzory, w głównej mierze, przypadają na teren miast, gdzie znajdują się delegatury urzędów konserwatorskich, oraz na ich powiaty. Im dalej od nich, liczba przeprowadzonych nadzorów zmniejsza się (ryc. 7). Trudno ustalić przyczynę tej, prawdopodobnie złożonej sytuacji. Niektóre z miast o znanej, mniej lub bardziej bogatej metryce historycznej, w obrębie których nie prowadzono nadzorów archeologicznych w latach 2005–2008: Brzostek, Dukla, Jasło, Kańczuga, Kołaczyce, Łańcut, Oleszyce, Pruchnik, Przecław, Przeworsk, Rymanów, Sędziszów Małopolski.

Inną kwestią zwracającą uwagę jest fakt przeprowadzenia nadzoru archeologicznego przez historyka sztuki, a nie archeologa. Chodzi tu o nadzór o numerze 52. Dokumentacja tego nadzoru uzyskała jedną z najgorszych ocen. Na tak słaby wynik, w dużym stopniu miał zapewne wpływ odmienny system wartości prowadzącego badania. Historyk, historyk sztuki czy urbanista mogą być niewątpliwie pomocni podczas prowadzenia badań wykopaliskowych czy nadzorów archeologicznych, jednak prowadzenie takiego typu działań, nastawionych w głównej mierze na odkrywanie i dokumentację zabytków archeologicznych, pozostaje zarezerwowane wyłącznie dla archeologa. Jakimś wytłumaczeniem tej sytuacji może być fakt, że dany nadzór był jednym z pierwszych przeprowadzonych w danej delegaturze, dodatkowo, na tę decyzję prawdopodobnie wpłynęły inne, nieznanne czynniki. Ta sytuacja była jednak wyjątkiem.

Na stronie internetowej byłego Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, a obecnie Narodowego Instytutu Dziedzictwa, zostały udostępnione zestawienia wydanych pozwoleń na badania archeologiczne w latach 2008–2010 (<http://www.nid.pl/idm,1230,zestawienia.html>). Mimo, iż nie wszystkie Wojewódzkie Urzędy Konserwatorskie wywiązały się z obowiązku przesłania informacji mających znajdować się w tych

Ryc. 7. Miejscowości z przeprowadzonym (lub przeprowadzonymi) nadzorem archeologicznym w latach 2005–2010.

Oznaczenia: A – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków z/s w Przemyślu: 1 – Przemyśl, 2 – Jarosław, 3 – Urzejowice, 4 – Studzian, 5 – Prałkowice, 6 – Munina, 7 – Sośnica, 8 – Koniaczów [?]; B – Delegatura w Rzeszowie: 1 – Rzeszów, 2 – Kamionka, 3 – Tyczyn, 4 – Dynów, 5 – Czudec, 6 – Bratkowice, 7 – Czarna, 8 – Ostrów, 9 – Ropczyce, 10 – Świlcza, 11 – Leżajsk, 12 – Lutoryż, 13 – Iwierzycy, 14 – Chałupki Dębińskie, Dębno, Giedlarowa; C – Delegatura w Krośnie: 1 – Krosno, 2 – Sanok, 3 – Lesko, 4 – Wojaszówka, 5 – Trencza, 6 – Lubia, Warzyce, Twierdza, 7 – Załuż, 8 – Zahutyń, 9 – Niepla, 10 – Brzozów, 11 – Targowiska, 12 – Klimkówka, 13 – Hłomcza, 14 – Iwonicz, 15 – Łęki Dukielskie, 16 – Bykowiec, 17 – Nowy Żmigród

Abb. 7. Ortschaften, wo in den Jahren 2005–2010 archäologische Aufsichtsarbeiten ausgeübt wurden

zbiorach, stworzone w formie tabelarycznej zestawienia dają wgląd w ilość oraz rodzaj przeprowadzanych badań archeologicznych na terenie całego kraju. Zebrane dane, z większości terenów Polski, z trzech ostatnich lat, umożliwiają zaobserwowanie pewnych prawidłowości. Pomimo, iż lata 2009 oraz 2010 wychodzą poza nakreślone ramy chronologiczne tej pracy, ich wyniki zostaną również zaprezentowane, ponieważ stanowią cenne źródło analityczne oraz porównawcze, a jego pominięcie wpłynęłoby negatywnie na poznanie omawianej problematyki również na terenie województwa podkarpackiego.

Tabela 1 powstała na bazie zestawień NID-u. Prezentuje liczbę nadzorów archeologicznych w poszczególnych Wojewódzkich Urzędach Konserwacji Zabytków oraz ich udział w ogólnej ilości wydanych pozwoleń konserwatorskich. Pierwszym, nasuwającym się wnioskiem po przeanalizowaniu tabeli, jest duża rozbieżność pomiędzy ilością badań w poszczególnych województwach. Sytuacja ta nie może być w pełni tłumaczo-

na różnicami w podległym urzędom terenie lub niepełnymi informacjami przesyłanymi z niektórych placówek. Najwięcej nadzorów archeologicznych w latach 2008–2010 przeprowadzono na terenie województwa dolnośląskiego. Ich liczba oscylowała między 414 a 695. Biorąc jednak pod uwagę również najwyższą spośród innych województw liczbę wydanych pozwoleń, nadzory stanowiły tam średnio około 30%. Taki odsetek wydaje się być naturalny, dziwią jednak, nierzadkie przypadki, gdzie nadzory archeologiczne zdecydowanie zdominowały wszelkie inne formy badań archeologicznych, stanowiąc 80% ogółu, a w skrajnych przypadkach jeszcze więcej. Uśredniając dane wszystkich urzędów, można zauważyć, że liczba nadzorów archeologicznych zwiększała się wyraźnie, szybciej niż liczba ogółu wydawanych pozwoleń na badania archeologiczne.

Na terenie województwa podkarpackiego, na przestrzeni trzech lat: 2008, 2009, 2010; nie odnotowano znacznego wzrostu ilości nadzorów. Uzupełniając informacje podane na rycinach 2 i 3, stworzono nowy wykres zestawiający liczbę nadzorów wykonywanych na przestrzeni lat 2005–2010. Rezultaty z lat 2005–2007 są zbieżne z rycinami 2 i 3, natomiast lata 2008–2009 odpowiadają informacjom zawartym w tabeli 2.

Dane zawarte na rycinie 6 wskazują, że w roku 2009 przeprowadzono najwięcej nadzorów. Na terenie województwa podkarpackiego, największy wzrost odnotowano na obszarze podległym Wojewódzkiemu Urzędowi Ochrony Zabytków w Przemyślu. Liczba nadzorów w Delegaturze WUOZ w Rzeszowie, rosła nieco wolniej. Najniższy przyrost odnotowano, natomiast, w delegaturze krośnieńskiej. Delegatura tarnobrzeska nie przesłała do NID-u informacji na temat badań archeologicznych przeprowadzonych w roku 2008, natomiast, w roku 2009 oraz 2010, zgodnie z latami wcześniejszymi, nie przeprowadzono żadnego nadzoru archeologicznego. Co więcej, w roku 2010 nie wydano żadnego pozwolenia na badania archeologiczne, natomiast w 2009 wydano jedno pozwolenie na badania ratownicze. Zauważalna jest wyraźna dysproporcja pomiędzy działaniami podejmowanymi przez delegaturę tarnobrzeską, a resztą obszaru przynależnego WUOZ w analizowanym okresie.

Warto również zastanowić się jaka sytuacja powinna stanowić impuls do przerwania prowadzonego nadzoru i rozpoczęcia, w zamian, ratowniczych badań archeologicznych. Takie działania podjęto jedynie w przypadku nadzoru nr 54. Reszta przeprowadzonych nadzorów okazała się „negatywna”. Można by zatem sądzić, że poza jednym wyjątkiem, prowadzący nadzory nie natrafiali na zabytki archeologiczne. Taka sytuacja występowała rzadko, najczęściej natrafiono na pojedyncze lub liczniejsze różnorodnego typu zabytki, które eksplorowano oraz dokumentowano w ramach prowadzonego nadzoru. Co zatem mogło stanowić impuls do wstrzymania przez konserwatora prowadzonych prac budowlanych i zażądania badań ratowniczych? Wydaje się, że odkrywane zabytki były za mało „atrakcyjne” lub nie sugerowały możliwości wystąpienia ich w danym miejscu w większej ilości. Oba te założenia są bardzo ryzykowne, zarówno klasyfikowanie zabytków na mniej lub bardziej istotne, jak i fizyczna zdolność obserwacji (mocno ograniczona) prowadzącego nadzór.

Stwierdzić należy, że prowadzone na Podkarpaciu nadzory archeologiczne odbiegają w praktyce od swej idei. W rzeczywistości pełnią one rolę najtańszych, najszybszych i najmniej

zobowiązujących badań archeologicznych. Tak rozumiany nadzór, nie przerywający prac budowlanych po natrafieniu na zabytki archeologiczne, jest na pewno bardziej „przystępny” dla inwestora i pełni podstawową formę ochrony dziedzictwa archeologicznego. Jest to jednak forma niewystarczająco skuteczna, działająca na granicy prawa oraz uwłaczająca dobremu imieniu polskiego konserwatorstwa archeologicznego.

„Uzyskane wyniki badań pokazują, jak ważne jest podejmowanie takich nadzorów, szczególnie jeśli chodzi o tak cenne zabytki architektury i sztuki”. Takim komentarzem jeden z autorów, spuentował przeprowadzony przez siebie nadzór archeologiczny. W tej pracy starano się ukazać, przeciwnie do zaprezentowanego wcześniej cytatu, że wszelkiego rodzaju zabytkom należy się odpowiednia ochrona zachowawcza, czy też dokumentacyjna. Nadzory, mylnie uznawane za jedną z form badań archeologicznych, powinny stanowić „narzędzie” wykrywające zabytki archeologiczne, nie zaś zastępować innego rodzaju działania w zakresie eksploracji źródeł archeologicznych. Celem nadzorów powinno być odkrywanie stanowisk archeologicznych, stanowić zatem formę prospekcji terenu. Pozytywnie zakończony nadzór, a więc taki dzięki któremu zlokalizowano nowe stanowisko archeologiczne, powinien pozostać sfinalizowany wypełnieniem Karty Ewidencji Stanowiska Archeologicznego.

Niewątpliwie warto również poddać pod dyskusję kwestie określenia standardów dokumentacyjnych nadzorów. Konieczne jest ujednoczenie oraz doprecyzowanie wytycznych w tym względzie. Uzyskane poprzez przeprowadzenie nadzoru wyniki, powinny stanowić o zasadności ich publikowania. W przypadku pozytywnych efektów lub zaobserwowania szczególnie interesującej sytuacji stratygraficznej, publikacja takich materiałów jest jak najbardziej wskazana, natomiast analogicznie, zgłaszanie do druku negatywnych wyników, należy uznać za niezasadne.

Nie można liczyć na postęp w kwestii jakości prowadzonych nadzorów oraz sensu ich stosowania, dopóki nie nastąpi zmiana sposobu podejścia do tego tematu służb konserwatorskich. Na pytanie, jak wpłynąć na zmianę istniejących tendencji, trudno w tym miejscu odpowiedzieć. Jest to problem organizacji, a co za tym idzie możliwości służb konserwatorskich. Trzeba zwrócić uwagę na trzy podstawowe kwestie. Pierwsza, to brak społecznego zrozumienia dla idei ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego; druga, dążenie finansującego prace archeologiczne do jak największych oszczędności. Jako ostatni punkt trzeba wskazać nastawienie firm archeologicznych na zysk, co w tym wypadku może powodować sprzeczność interesów między prowadzącym nadzór, a ogółem środowiska archeologicznego.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Czopek S.
1999 *Pradzieje Polski południowo wschodniej*, Rzeszów.
Krupa A.
2004 *Jednotomowa encyklopedia PWN*, Warszawa.

Seidler K., Trzciński M.
2009 *Wykład prawa dla archeologów*, Warszawa.

Karol Leś

Archäologische Aufsichtsarbeiten in Theorie und Praxis (am Beispiel der Wojewodschaft Karpatenvorland)

Zusammenfassung

In dem Artikel analysierte man 77 archäologische Aufsichten, die in den Jahren 2005–2008 in der Wojewodschaft Karpatenvorland durchgeführt wurden. Die zugängliche Dokumentation wurde zusammengestellt und nach einheitlichen Kriterien miteinander verglichen. Die gewonnenen Ergebnis-

se hat man in 4 Gruppen klassifiziert: Die erreichten Daten weisen auf: Die archäologischen Aufsichtsarbeiten ersetzen in zu vielen Fällen die richtigen Ausgrabungen, und die gefertigte Dokumentation weicht von den üblichen Standards ab.